

Lidové noviny, 23. 5. 2010

Stavební spoření? Benefit hlavně pro bohaté

Libor Dušek

„Snižuji, co jsem snížil“ – tak by se dal shrnout zákon, kterým se vláda snaží zkrátit podporu stavebního spoření. Již jednou platil, ale Ústavní soud jej zrušil, neboť byl schválen protiústavním způsobem. Samotné krácení podpor u stávajících smluv ale nevádí, takže se zřejmě znovu sníží na deset procent vkladů (z nyníšších 15, eventuálně 25) a bude omezena na 2000 korun ročně.

Ústavní soud dal paradoxně vládě dobrou příležitost prosadit dlouhodobější plán na zredukování či zrušení tohoto velmi sporného (a drahého!) programu. Bohužel zůstala nevyužita. Dle premiéra Nečase je třeba nejprve vidět tvrdá data, než se bude diskutovat o dalším krácení dotací. To zní chvályhodně, ale také je dobré si ujasnit, jaká data vlastně potřebujeme.

Dle pana premiéra jsou tvrdými daty údaje o tom, jak štedrá je podpora stavebního spoření v jiných zemích. Jenže informace, že v Chorvatsku činí podpora 15 procent, na Slovensku deset procent a v Rakousku tři procenta (ale může být až osm procent, mění se mj. podle úroků na trhu), jsou velmi slabým vodítkem pro rozhodování, jak naložit se stavebním spořením v Česku. Dotujeme ho my ze svých daní a nám také přináší své efekty, žádoucí i nežádoucí. Rozhodování nakonec musí stát na tom, zda ony efekty dokážou ospravedlnit oněch 11 miliard, které nás na daních stavební spoření stojí.

K tomu jsou ovšem potřeba podstatně tvrdší data, kterých je bohužel jako šafránu. Je až s podivem, že stát léta utrácel deset až 16 miliard ročně, aniž by systematicky vyhodnocoval, zda tento program plní svůj účel a jaké má důsledky. Trochu šafránu si níže dovolím nabídnout.

Kde skončil původní princip?

Velmi zajímavým číslem je 82 procent. To je podíl tzv. překlenovacích úvěrů na celkovém objemu úvěrů, které stavební spořitelny poskytují. Proč je to zajímavé? V době svého zavedení mělo stavební spoření zlepšit dostupnost úvěrů. Počátkem devadesátých let, kdy se banky nepředháněly v nabízení hypoték a spotřebitelských úvěrů, to byl i legitimní cíl. Principem stavebního spoření mělo být, že klient nejprve několik let spoří, potom naspořenou částku vybere, a navíc dostane úvěr. Takto „romanticky“ ale funguje minimálně a naprostá většina úvěrů jsou ony překlenovací, kdy si klient vezme úvěr, aniž by musel cokoli spořit. Úvěr následně splácí z vkladů do stavebního spoření, které jsou samozřejmě dotovány. Z formálního hlediska se dotuje spoření, ale z ekonomického hlediska se nedotuje nic jiného než splátky úvěrů. Původní princip se z valné části vytratil. A navíc většina dotací na podporu úvěrů vůbec nejde – úvěr čerpá necelý milion klientů oproti pěti milionům spořitelů.

Stavební spoření dotuje zejména vklady, takže se nabízí otázka, zda dotace ke vkladům podněcují domácnosti k tomu, aby více spořily. S kolegou Petrem Janským jsme se pokusili vyčíslit odpověď. Na pomoc jsme měli jednak mikrosoubor domácností zaznamenávající finanční produkty, které využívají, a jednak elementární ekonomickou úvahu: výše státní

podpory je omezena na vklady do 20 000 korun ročně. Domácnosti tak lze rozlišit na dvě skupiny: ty, které tak jako tak hodlají spořit více než roční limit, a ty, které hodlají spořit méně. Domácnosti v první skupině nejprve využijí v maximální možné míře stavební spoření a zbývající úspory investují v jiných (nedotovaných) produktech. Rozhodování, zda se vyplatí spořit více, není podporou ovlivněno – tyto domácnosti jen dostávají od státu dáreček v podobě 3000 korun. Pouze u domácností, které hodlají spořit méně než maximální roční limit, existuje možnost, že na podporu zareagují vyššími úsporami, neboť se prostě více vyplatí.

Perverzní přerozdělování Zjednodušeně řečeno, pokud vidíme domácnost, která kromě stavebního spoření má ještě termínované vklady, akcie a podílové fondy, zřejmě můžeme říci, že tato domácnost by spořila stejně i bez podpor. Naopak domácnost, která má jen běžný účet a stavební spoření, je podporou zřejmě ovlivněna. Na základě těchto klasifikací jsme došli k závěru, že minimálně 44 procent podpor (5,2 miliardy) jde k domácnostem, které by spořily stejně. A naopak o maximálně 29 procentech vydaných státních podpor lze tvrdit, že zvyšují úspory domácností, které je pobírají. Určitý efekt na úspory domácností tak stavební spoření zřejmě má, ale větší část vynaložených peněz se v tomto směru mívá účinkem.

Hlavním hmatatelným efektem stavebního spoření tak zůstává přerozdělování. Perverzní přerozdělování. Mezi chudšími domácnostmi (s příjmy do 20 tisíc korun) využívá stavební spoření pětina z nich. Naopak mezi domácnostmi s příjmy od 20 do 50 tisíc korun jsou to dvě třetiny. Stavební spoření je tak programem pro střední a bohatší vrstvy. Prohlubuje rozdíly v životní úrovni mezi domácnostmi se středními a nízkými příjmy. Dle mého názoru je toto hlavní argument proti stavebnímu spoření.

Opravdu chceme vybírat daně a vracet je těm bohatším na úkor chudších?

K úplnému posouzení efektů stavebního spoření by bylo třeba mít skutečně tvrdých dat více. Osobně postrádám analýzu, jakou část státní podpory nepřímo získají stavební spořitelny tím, že ve srovnání s nedotovanými produkty mohou nabízet méně výhodné úroky a účtovat vyšší poplatky. (Vlna akčních nabídek, kterou spořitelny rozjely po krácení podpor na začátku tohoto roku, naznačuje odpověď.) Z dosud dostupných dat lze sotva najít argument, proč podporu stavebního spoření vůbec zachovat. Samotné spořitelny argumentují například tím, že díky (dotovaným) úvěrům je podporováno stavebnictví, tedy reálná ekonomika. Možná mají i pravdu, ale zároveň je na vyplácení podpor nutno vybrat 11 miliard na daních, které lidem chybí na nákup všeho ostatního. Takže je spíše otázkou, proč podporovat zrovna stavebnictví na úkor ostatních. Proti krácení podpor stavebního spoření širší voličské vrstvy neprojevily viditelný odpor – na rozdíl od jiných škrtů či daňových návrhů. I to naznačuje, že běžný volič uvažuje rozumně – při soukromém rozhodování o rodinných financích nabízenou dotaci samozřejmě využije, ale jako volič si dobře uvědomuje, že touto dotací si jen přesouvá peníze z jedné kapsy do druhé.

Současný vládní znovunávrh na jednorázové snížení podpor ke stavebnímu spoření je tak promarněnou příležitostí. Mnohem vhodnější by bylo nyní uzákonit jejich postupné snižování, aby v horizontu pěti až šesti let klesly podpory na nulu (u všech smluv, tedy i stávajících). Postupné snižování by alespoň dalo stavebním spořitelnám čas vstřebat pokles dotací i nevyhnutelný pokles nových vkladů a transformovat se v běžné banky či se integrovat do svých mateřských bank. Stavební spoření bude vždy vysoko na seznamu rozpočtových škrtů – v budoucnu nás čekají opakované pokusy podporu dále omezit a s nimi spojené politické

tahanice a nákladné legislativní procedury. Kdyby bylo již dnes uzákoněno postupné snižování podpory na nulu, byli bychom jich ušetřeni. A hlavně – měli bychom konečně jistotu, že tento sporný program přestane jednoho dne zatěžovat naše peněženky.